

РОЗДІЛ 5. ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ, РЕКРЕАЦІЯ ТА ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ПРАКТИЦІ ОЗДОРОВЛЕННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

Авраменко Н. Б.,
Беспалова О. О.

Avramenko N. B.,
Bespalova O. O.

CHECKING THE EFFICIENCY OF THE PHYSICAL REHABILITATION PROGRAM OF CHILDREN WITH THE DEPARTMENT OF PLANO-VOLGUS DEFORMATION

The article presents the theoretically grounded comprehensive program of physical rehabilitation of children with valgus deformation of the lower extremities on the basis of medical physical training and therapeutic massage.

Key words: *valgus deformation, therapeutic massage, medical physical culture, dysfunction, flatulence.*

ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОГРАМИ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ПЛОСКО-ВАЛЬГУСНОЮ ДЕФОРМАЦІЄЮ СТОП

У статті теоретично обґрунтована комплексна програма фізичної реабілітації для дітей з вальгусною деформацією нижніх кінцівок на основі лікувальної фізичної культури та лікувального масажу.

Ключові слова: *вальгусна деформація, лікувальний масаж, лікувальна фізична культура, дисфункції, плоскостопість.*

Постановка проблеми. За статистичними даними Міністерства охорони здоров'я України, захворювання опорно-рухового апарату займають третє місце після серцево-судинних та онкологічних захворювань [2], при цьому 17 % з них складають дефекти нижніх кінцівок (вроджені дисплазії кульшових суглобів, вальгусні або варусні деформації нижніх кінцівок, клишоногість, вивихи або підвивихи стегна, укорочення кінцівки) (Корж Ю.М. 2007, Нарскін Г.І. 2002).

У даний час вальгусна деформація нижніх кінцівок є дуже поширеною патологією серед дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Результати даних медичних оглядів констатують, що останнім часом, показник поширення деформацій нижніх кінцівок постійно збільшується.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день в Україні понад 11% дітей дошкільного віку мають вальгусні деформації нижніх кінцівок та плоскостопість (С.І. Моисеев, Е.П. Кузнечихин, А.С.Козлов); серед дітей молодшого шкільного віку - до 81,2% від загального числа обстежених, що становить по частоті 3-є місце серед вроджених і 2-є місце серед статичних порушень опорно-рухової системи.

За останні 10 років показник зростання даної патології серед дитячого населення зріс у 1,5 рази. Така ситуація обумовлюється недостатнім проведенням профілактичних заходів, а також відсутністю комплексних програм реабілітації вальгусних деформацій нижніх кінцівок на ранніх етапах їх розвитку [5].

Мета: розробити, теоретично обґрунтувати та впровадити програму фізичної реабілітації для дітей з вальгусною деформацією нижніх кінцівок.

Об'єкт: фізична реабілітація дітей дошкільного віку із вальгусною деформацією нижніх кінцівок.

Предмет: засоби фізичної реабілітації дітей дошкільного віку із вальгусною деформацією нижніх кінцівок.

Методи дослідження. Під час виконання роботи, спираючись на поставлені завдання, нами були використані наступні функціональні методи дослідження: соматометрія, плантографічний метод за Чижиним, масово-ростовий індекс Кетле, тест на перевірку силової витривалості відвідних та привідних м'язів нижніх кінцівок.

Викладення основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів. Плоско-вальгусна деформація стоп є досить поширеною ортопедичною патологією, вирішення якої потребує комплексного підходу. Дегенеративні зміни тканин в області внутрішнього зводу викликають певні дисфункції через опущення поздовжнього склепіння, чим провокують виражені біомеханічні зміни, які призводять до порушення основних її функцій - ресорної, балансування і поштовхової. При даному порушенні відбувається сплюснення поздовжнього склепіння, абдукціо-пронаційне положення переднього і вальгусне положення заднього відділів стопи.

При вальгусній деформації стопи її внутрішній край провисає, поздовжні склепіння товщають, передній відділ (пальці) відводиться назовні, до зовнішньої сторони відхиляється і п'ята. Дитина при ходьбі спирається на внутрішній край стопи. Вальгусна деформація діагностується, якщо відстань між внутрішніми щиколотками перевищує 4 см при випрямлених, щільно стислих колінах. При відсутності коректної реабілітації, плоско-вальгусна деформація стоп веде до Х-подібної (вальгусної) деформації гомілковостопних і колінних суглобів. Це обумовлює неправильне положення тазу, що у свою чергу, викликає порушення постави. Викривлення осей хребта і кінцівок призводить до перевантаження м'язів, які намагаються утримати тіло в правильному положенні. Це стає причиною появи болю і раннього остеохондрозу. Також при плоско-вальгусній деформації стоп підвищується ризик розвитку в подальшому поперечної плоскостопості, артрозу суглобів, викривлення хребта, що впливає на якість життя, викликаючи швидку стомлюваність, незграбну ходу, складності в підборі взуття.

Плоско-вальгусна деформація стоп може носити вроджений та набутий характер. Придбана плоскостопість може бути пов'язана з посиленням натягом м. triceps surae, будь-якою дисфункцією м. tibialis posterior, слабкістю зв'язкового апарата і абдукцією в середньому відділі, надмірною ротацією заднього відділу стопи, підвищенні таранної кістки, травматичними деформаціями, пошкодженням підшовного апоневроза, нейромусклярним дисбалансом, викликаним різноманітними захворюваннями [1]. Причинами часто стають деякі захворювання опорно-рухового апарату, а в окремих випадках — носіння незручного або м'якого із недостатньою фіксацією стопи взуття. Як правило, відхилення в розвитку стають помітні у віці 10-12 місяців, коли збільшується навантаження на зв'язковий апарат стопи при ходьбі.

При «істинної» вродженої деформації причина полягає в зміні форми і взаємного розташування кісток дистальних відділів нижніх кінцівок в період внутрішньоутробного розвитку. Захворювання, обумовлене генетичним дефектом або патологіями вагітності, в даному випадку зазвичай виявляється в перші ж місяці після народження. Найбільш важкими є такі варіанти даної патології, як «вертикальний таран» і «стопа-качалка», що вимагають хірургічної корекції.

У результаті аналізу даних наукової та методичної літератури було встановлено, що у рамках програми ФР дітей із плоско - вальгусною деформацією стоп можуть бути використані такі засоби ФР, як лікувальна фізична культура, лікувальний масаж, фізіотерапія та технічні засоби корекції.

Були сформульовані основні завдання комплексної програми ФР дітей із плоско-вальгусною деформацією стоп:

- зняття больового синдрому, покращення крово- і лімфообігу,
- зміцнення м'язів нижніх кінцівок,
- підвищення силової витривалості нижніх кінцівок і стоп,
- покращення фізичного розвитку та зміцнення всього організму,
- покращення самопочуття та психо-емоційного стану дітей.

Проведення заходів ФР базувалося на загальнометодичних принципах, які використовуються при організації будь-яких програм ФР.

ЛФК рекомендується проводити із полегшених вихідних положень (лежачи, сидячи на підлозі та на стільці), а також у вертикальному положенні на вібротерапевтичній «біговій доріжці».

Завдання ЛФК: покращити кровообіг, відновити тонус м'язів нижніх кінцівок: зміцнити ослаблені і розтягнуті м'язи, розслабити надмірно напружені; сформувати правильну поставу, покращити психоемоційний стан.

Методика ЛФК. ЛФК проводиться 5 разів на тиждень, тривалістю 25 хвилин [1-4].

Комплекс ЛФК при плоско - вальгусній деформації стопи для дітей молодшого дошкільного віку включав загальнорозвиваючі та спеціальні вправи, які виконувалися із полегшених вихідних положень: сидячи та лежачи. Це обумовлено необхідністю у зниженні вертикального осьового навантаження на нижні кінцівки.

У реабілітаційну програму були включені заняття на тренажерному пристрої - вібротерапевтичній «бігова доріжка». При виконанні вправ одночасно здійснюються активні рухові дії в суглобах стопи і м'язах нижніх кінцівок (фізичні вправи), а також масаж підошовної сторони стопи і вібростимуляція.

Завдання: створення вібротерапевтичної стимуляції з дією на епіфізарні зони кісток стопи, які підвищують функціональний стан як опорно-рухового апарату, так і всього організму дитини; зміцнення функціонального стану стопи, гомілки та стегна. В залежності від напрямку ходи (підйому пацієнта або спуску) змінюється вплив вібротерапевтичного полотна на стопи дитини. Завдяки шарнірному механізму здійснюється обертання валика-східців. Частота вібрації регулюється швидкістю «ходи». Кожен валик має масажне покриття - горбинки, яке забезпечує одночасний масаж стоп ніг.

Лікувальний масаж.

Завдання масажу: нормалізація м'язового тонусу гомілки і стопи (знімає зайву напругу і зміцнює слабкі м'язи); покращення кровопостачання м'язів, кісток і зв'язок, внаслідок чого поліпшується їх травлення; стимулювання розвитку м'язів ніг.

Курс лікувального масажу включав 10–12 процедур, за спеціальною методикою для плоско-вальгусної деформації стоп [3-4]. Особливість методики полягала в тому, що під час масажу нижніх кінцівок тонізували м'язи внутрішнього краю стопи та триголовий м'яз гомілки, розслаблювали м'язи зовнішнього краю стопи та передній і задній великогомілкові м'язи [4]. У вихідному положенні (в. п.) дитини – лежачи на животі під гомілковостопний суглоб підкладали валик і виконували масаж поперекового та крижового відділу хребта, задньої поверхні стегна і колінного суглоба, гомілки, ахілового сухожилка та підошовної поверхні стопи. У в. п. дитини – лежачи на спині під колінний суглоб підкладали валик і виконували масаж на

передній, латеральній і медіальній поверхнях стегна і гомілки, ділянки колінного суглоба та тильній поверхні стопи.

В результаті впровадження розробленої нами програми ми отримали наступні показники. На початку дослідження ми спостерігали ослаблення тону м'язово-зв'язкового апарату стопи у шести дітей з восьми досліджуваних. В ході повторного дослідження було з'ясовано, що вже у п'яти дітей з восьми м'язово-зв'язковий апарат стопи став міцнішим: при піднятті на кінчики пальців відбувалася супінація п'яти, вона зміщувалась у середину в більшій мірі.

За методикою Чижина зменшився показник індексу стопи від 1,3 до 1,2 балів, що складає 0,06 % від вихідних значень. Така динаміка вказує на зменшення поперечної вісі стопи. Згідно отриманих даних, відбулося зменшення відстані між внутрішніми кісточками 10,2% відносно вихідного значення. Ростовий індекс Кетле у дівчат покращився на 2,58 %, у хлопців на 2,16 %. Позитивна динаміка просліджувалась і при оцінці силової витривалості відвідних та привідних м'язів нижніх кінцівок. Так, силова витривалість привідних м'язів нижніх кінцівок збільшилась на 16,7 %, а сила відвідних м'язів на 12,5 %. В результаті повторного тестування середній показник при відведенні – приведенні нижніх кінцівок зріс від 8 до 9 разів, що складає 12,5 % від вихідного значення.

Перспективи подальших досліджень

Плоско-вальгусна деформація стоп є серйозним захворюванням, яке за відсутності правильного лікування, призводить до тяжких наслідків. Фізична реабілітація дітей із плоско-вальгусною деформацією стоп має бути своєчасною та комплексною, це допоможе швидше здійснити корекцію положення ніг та стоп. Отримані в ході експерименту позитивні зміни у досліджуваних показниках дають підстави рекомендувати програму до застосування у медичних та реабілітаційних закладах, у дошкільних навчальних закладах освіти.

Список використаної літератури.

1. Булатов А. А., В.Г. Емельянов В. Г., К.С. Михайлов К. С. Плоско-вальгусная деформация стоп у взрослых (обзор иностранной литературы // Травматология и ортопедия России. – 2017. - Том 23, № 2.
2. Врожденная плоско-вальгусная деформация стоп и методы ее коррекции у детей/ С.И. Моисеев, Е.П. Кузнецихин, А.С.Козлов[и др.] // Вести травматологии и ортопедии им. Н.Н. Приорова.- 2005.- №1. – с. 65-69.
3. Корж Ю.М. Звіряка О.М. Практикум з теорії і методики лікувальної фізичної культури. Навчальний посібник для студентів спеціальності «Фізична реабілітація», «Фізична культура». – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2007. – 184с.
4. Люльков Р. А., Люлькова Ю. С., Корж Ю. М., Звіряка О. М. Програма фізичної реабілітації дітей дошкільного віку з порушенням постави та вальгусною деформацією стоп// Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту школярів та студентів України: матеріали 14 Всеукраїнської науково-практичної конференції: у 2 т. / відповід. ред. М. О. Лянной, наук. ред.. О. А. Томенко. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. – Т. 2. – С. 90-93.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2018 р.